

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут будівництва та архітектури

Кафедра архітектури та середовищного дизайну

03-08-83М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Регіональна архітектура»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Архітектура та
містобудування» спеціальності 191 «Архітектура та
містобудування» денної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІБА
Протокол № 2 від 04.10.2022 р.

Рівне – 2022

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Регіональна архітектура» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Архітектура та містобудування» спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної форми навчання [Електронне видання] / Михайлишин О. Л. – Рівне : НУВГП, 2022. – 12 с.

Укладач: Михайлишин О. Л., доктор архітектури, професор, завідувачка кафедри архітектури та середовищного дизайну.

Відповідальний за випуск: Михайлишин О. Л., доктор архітектури, професор, завідувачка кафедри архітектури та середовищного дизайну.

Керівник групи забезпечення спеціальності Ричков П. А., д. арх., проф.

© О. Л. Михайлишин, 2022

© НУВГП, 2022

З М І С Т

1. Загальні положення.....	3
2. Навчально-тематичний зміст дисципліни.....	4
3. Тематика практичних занять.....	6
4. Теоретичний матеріал.....	7
5. Вимоги до виконання практичних завдань.....	10
6. Завдання до самостійної роботи.....	10
7. Література.....	11

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Регіональна архітектура» укладені у відповідності до освітньо-професійної програми «Архітектура та містобудування» спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» на основі затвердженого силабусу з використанням теоретичних напрацювань в галузі регіональної архітектури, збереження і охорони нерухокої культурної спадщини – пам'яток містобудування і архітектури, наукових і практичних розробок вітчизняних та зарубіжних архітекторів.

Метою навчальної дисципліни Мета вивчення навчальної дисципліни полягає в засвоєнні здобувачами етапів формування архітектурної спадщини Волині – як історичного регіону, особливостей архітектурно-просторових вирішень, ознайомленні з архітектурно-стилістичними особливостями, стилістичною, планувально-композиційною структурою об'єктів різних типологічних груп; основними засадами пам'яткоохоронної діяльності на державному та регіональному рівнях; ознайомленні з методикою, видами та основними етапами проведення наукових досліджень пам'яток архітектурно-містобудівельної спадщини, укладання пам'яткоохоронної документації.

Завдання вивчення дисципліни.

В процесі навчальних занять студент повинен **знати**:

- основні чинники, що визначили специфіку архітектурно-містобудівного розвитку Волинського регіону;
- найвизначніші пам'ятки архітектури Волині в цілому та Рівненської області зокрема, що представляють різні типологічні групи об'єктів, архітектурні стилі, етапи еволюції архітектурних форм;
- сучасні тенденції розвитку регіональної архітектури;
- основні законодавчі акти, що стосуються охорони пам'яток архітектури та містобудування;

- основні критерії визначення цінності об'єктів архітектурної спадщини.

В результаті засвоєння дисципліни студент повинен **вміти**:

- проводити джерелознавчі та натурні обстеження цінних архітектурних та містобудівних об'єктів;
- на основі аналізу отриманих даних виконувати графічні реконструкції досліджуваних об'єктів, враховуючи їх типологічні особливості;
- складати науковий звіт (історичну довідку) про об'єкт та укладати облікову документацію (облікову картку та паспорт на об'єкт культурної спадщини).

1. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Матеріал лекційного курсу розділений за змістом на дві частини. У першій частині розглядаються проблеми охорони нерухомої культурної спадщини в контексті міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів; подається комплексна характеристика архітектурно-містобудівної спадщини Волинського регіону (що розглядається в історико-географічному контексті). Друга частина лекційного матеріалу охоплює сучасну проблематику архітектурно-містобудівного розвитку регіону.

Назва модуля, змістового модуля, теми	
Модуль 1	
Змістовий модуль 1.	
Збереження і етапи розвитку регіональної архітектури Волині	
Тема 1. Охорона архітектурного середовища та пам'яток архітектури.	Основні акти і положення світового та українського законодавства. Регуляція забудови в історичних містах. Визначення охоронних зон об'єктів – пам'яток архітектури. Поняття: охоронна зона, зони регулювання забудови I та II категорій, зона охоронюваного ландшафту.
Тема 2. Основи наукових досліджень та натурних	Види і методика досліджень пам'яток архітектури: джерелознавчі та натурні обстеження. Зберігання документації в архівних установах: фонд, опис, одиниця зберігання. Зовнішнє спостереження

обстежень пам'яток архітектури.	об'єкту. Виконання шурфування і зондажів. Способи і методи виконання архітектурних обмірів: фотограмметрія, за системою координат, триангуляція. Використання методу 3-D сканування (оцифрування) об'єктів.
Тема 3. Особливості розвитку містобудування на Волині. Елементи міської тканини історичних міст Волині	Етапи містобудівного освоєння волинських земель. Давньоруський період; XV-I-а половина XVII ст.; II-а половина XVII- XVIII ст.; XIX ст.; XX ст. Основні чинники містоутворення: природний, воєнний, соціальний, комунікаційний, естетичний. Найбільші міста: Луцьк, Рівне, Житомир, Дубно, Острог, Володимир Волинський та ін. Планувально-просторові взаємозв'язки. Структурні рівні об'єктів архітектурно-просторової системи міста: замки, ринкові площі, культові об'єкти, палацово-паркові ансамблі, вулиці, площі, квартали.
Тема 4. Особливості розвитку оборонного будівництва на Волині.	Просторова локація оборонних споруд і комплексів. Загальноміські фортифікації та замкові комплекси. Види та еволюція фортифікацій; їх вплив на розвиток просторового розвитку волинських міст. Особливості, основні етапи формування, структурні елементи замків в Луцьку, Острозі, Дубно, Кременці, Клевані, Старокостянтинові, Олиці та ін.
Тема 5. Особливості розвитку культового будівництва на Волині.	Роль храмового будівництва в забудові волинських міст. Основні типи культових об'єктів та їх об'ємно-планувальна структура. Православні культові будівлі та комплекси. Освоєння досвіду народного дерев'яного зодчества в архітектурних вирішеннях мурованих храмів. Основні засади реконструктивних акцій у XVIII та XIX ст.
Тема 6. Архітектурна діяльність чернечих орденів на Волині.	Чернечі ордени і напрями їх діяльності на Волині протягом XVI-XVIII століть. Об'ємно-планувальні та стилістичні прийоми. Дж.Бріано, Б.Моллі, В.Ленартович та ін. Визначні будівлі та комплекси в Луцьку, Кременці, Дубно, Острозі, Олиці, Вишнівці, Дубровиці та ін.
Тема 7. Народна архітектура Волині.	Типи народного будівництва регіону. Конструктивні, архітектурно-планувальні та декоративні особливості культових, житлових, господарських будівель. Визначні будівлі.

Змістовий модуль 2. Особливості і проблеми розвитку сучасної і новітньої архітектури Волині	
Тема 8. Архітектура Волині у міжвоєнний період (1919-1939 рр.)	Архітектурно-містобудівні трансформації у волинських містах. Імплементация концепції міста-саду та функціонального міста. Розширення типології будівель і споруд. Вплив європейських архітектурних шкіл на формування архітектурного образу будівель: неокласицистичні, народно-романтичні, авангардні тенденції.
Тема 9. Архітектурно-просторовий розвиток м.Рівне	Основні етапи розвитку міста. Визначні будівлі та комплекси. Особливості і типи житлової забудови. Основні напрями містобудівного розвитку міста та на сучасному етапі.
Тема 10. Особливості розвитку архітектури Волині на сучасному етапі.	Нові генеральні плани міст регіону Волині. Особливості функціонального зонування території населених пунктів. Розширення типології архітектурних об'єктів. Специфіка реконструкції житлової забудови. Об'єкти відпочинку та рекреації. Нове цивільне будівництво.

2.ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тематика і зміст практичних завдань спрямовані на ознайомлення з порядком і методикою здійснення історіографічних досліджень цінних архітектурних та містобудівних об'єктів, розробки облікової документації на об'єкти культурної спадщини – пам'ятки містобудування та архітектури відповідно до діючого законодавства України, законодавчих та нормативних актів.

№ з/п	Назва теми
1.	<i>Практичне завдання 1.</i> Опрацювання іконографічних та текстових матеріалів в архівній збірці. Підготовка історичної довідки про об'єкт.
2.	<i>Практичне завдання 2.</i> Підготовка облікової картки і акту стану збереження об'єкта культурної спадщини.
3.	<i>Практичне завдання 3.</i> Підготовка паспорта об'єкта культурної спадщини.

3. ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Щодо нерухомих об'єктів культурної спадщини – пам'яток містобудування та архітектури – здійснюється державний **облік**, який передбачає комплекс заходів спрямованих на виявлення, наукове вивчення, класифікацію, картографування, державну реєстрацію об'єктів культурної спадщини.

Виявлений об'єкт культурної спадщини – нерухомий об'єкт культурної спадщини, вперше виявлений випадково або в процесі професійних історико-містобудівних, наукових та археологічних досліджень, інвентаризації об'єктів культурної спадщини, земляних робіт тощо.

Система обліку об'єктів культурної спадщини включає:

- виявлення,
- наукове вивчення (візуальний огляд, натурне обстеження (із застосуванням вимірних приладів та фототехніки) або наукове дослідження (із застосуванням спеціальних для кожних із наук методик), вивчення історико-архівних даних);
- визначення предмета охорони та культурної цінності об'єкта культурної спадщини,
- визначення класифікації об'єкта за типом та видом,
- картографування та складання облікової документації,
- проведення заходів із державної реєстрації.

Ці заходи включають:

- занесення об'єктів до Переліків об'єктів культурної спадщини;
- підготовка подання Міністерству культури України та Кабінету Міністрів України для включення/невключення об'єктів культурної спадщини до Реєстру;
- підготовка подання Міністерству культури України та Кабінету Міністрів України для виключення пам'ятки культурної спадщини з Реєстру;
- прийняття відповідного рішення щодо включення/невключення об'єкта культурної спадщини до, або з Реєстру;
- прийняття відповідного рішення щодо виключення об'єкта культурної спадщини з Реєстру.

Завдання 1. Підготовка історичної довідки про об'єкт.

Першим кроком до складання облікової документації на об'єкт культурної спадщини для внесення його до Переліку об'єктів культурної спадщини як щойно виявленого є підготовка **історичної довідки**, яка містить інформацію про автентичність об'єкта, його цінність з

археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду, дані історико-архівних досліджень, архітектурних, мистецтвознавчих, бібліографічних та містобудівних вишукувань.

Історична довідка також є невід'ємною частиною проєктної документації щодо реставрації чи ремонту пам'ятки.

Такий документ укладається для формування чіткого уявлення про особливості архітектури будівель/комплексів/ансамблів відповідного періоду, а також про особливості конкретної будівлі, що планується реставрувати/ремонтувати, і які можна задокументувати до початку робіт відповідного виду. Попередньо необхідно здійснити широкі дослідження історії об'єкту, його виникнення, наступних перебудови і ремонтів.

На першому етапі необхідно здійснити збір іконографічного матеріалу (графічних зображень власне самої пам'ятки, зображень інших об'єктів, які включають зображення пам'ятки, фотографій).

Наступний етап – історико-бібліографічні і архівні дослідження. Цей етап передбачає ознайомлення з максимально широким колом публікацій різних періодів і різного походження про досліджуваний об'єкт: монографії, статті у наукових, популярних періодичних виданнях різних періодів, електронні публікації.

Окреме завдання – пошук і робота з документами (текстовими матеріалами, кресленнями), які зберігаються у фондах архівів. На початковому етапі необхідно встановити коло тих установ, організацій, осіб, в результаті діяльності яких могли накопичитись документи, які стосуються досліджуваного об'єкту. Сукупність таких документів (сформованих в організаціях, установах і т.д.) називають архівним фондом. Кожний архівний фонд має офіційну назву, пов'язану з назвою фондоутворювача. Путівники по архівах, каталоги і картотеки суттєво допомагають при з'ясуванні питань, необхідних для укладання історичної довідки. Довідником по конкретному фонду є його інвентарні описи (іноді – тематичні каталоги). Сукупність описів охоплює всі матеріали фонду. В описі вказують номер справи, її назву і короткий опис змісту.

На основі віднайдених матеріалів укладається історична довідка, у якій послідовно розкриваються етапи формування об'єкта, його перебудов, авторство, окреслюються унікальні риси/особливості об'єкта, що становлять предмет потенційної охорони, подається інформація щодо архітектурно-планувальних особливостей та оздоблення, характеристика інтер'єрів (за наявності архітектурної/архітектурно-мистецької цінності), подається список використаних джерел.

До історичної довідки додаються матеріали фотофіксації об'єкта, його фрагментів і деталей (актуальний стан на момент складання довідки).

Укладається у довільній формі.

Завдання 2. Підготовка облікової картки і акту стану збереження об'єкта культурної спадщини.

Облікова картка є документом, що містить наступні дані щодо об'єкта культурної спадщини:

- основні відомості (найменування, дата утворення, місцезнаходження, орієнтовна територія, тип, вид категорія об'єкта, форма власності);
- характеристику об'єкта (опис території, роль об'єкта в навколишньому середовищі, просторові характеристики об'єкта, культурна цінність об'єкта, оцінка автентичності і цінності об'єкта, стислий опис характерних властивостей об'єкта, що становлять його історико-культурну цінність, перелік складових та характер використання, перелік негативних чинників (загроз), що позначаються на об'єкті, рекомендований режим використання об'єкта культурної спадщини, джерела та література).

Укладається відповідно до форми, зазначеної у Порядку обліку об'єктів культурної спадщини (Додаток 1), затвердженого Наказом Міністерства культури України від 11.03.2013 № 158 (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства культури № 838 від 22.10.2015 та № 501 від 27.06.2019).

Акт стану збереження містить інформацію щодо результатів візуального огляду об'єкта:

- загальний стан об'єкта та стислий опис цього стану;
- опис перебудов, втрат, історичних нашарувань об'єкта.

Подаються також відомості про наявність інженерних мереж та інженерного обладнання на території об'єкта, про проведення геологічних досліджень.

Укладається відповідно до форми, зазначеної у Порядку обліку об'єктів культурної спадщини (Додаток 2), затвердженого Наказом Міністерства культури України від 11.03.2013 № 158 (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства культури № 838 від 22.10.2015 та № 501 від 27.06.2019).

Завдання 3. Підготовка паспорта об'єкта культурної спадщини.

Паспорт повинен містити історичні дані про об'єкт культурної спадщини, відомості про його стан, функціональне використання, роль у навколишньому середовищі, територію, а також про ландшафт, результати попередньої оцінки його антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності, про

основні археологічні, іконографічні, архівні та бібліографічні матеріали, наявність науково-проектної документації, місце її зберігання та зони охорони.

У Паспорті містяться детальні історичні дані об'єкта та розширена інформація про його сучасний стан. Крім того, у Паспорт включують обмірні креслення об'єкта культурної спадщини та матеріали фотофіксації.

Укладається відповідно до форми, затвердженої Наказом Міністерства культури і мистецтв України, Державного комітету України з будівництва та архітектури від 13.05.2004 № 295/104.

4.ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Практична робота виконується послідовно як комплекс з трьох завдань і подається для оцінювання у вигляді комплексу документів – облікової документації – формату А4 (або pdf-файлу у випадку дистанційного навчання) з титульним аркушем.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми
1	2
Практичне завдання 1	
1.	Опрацювання літератури в бібліотечних збірках. Пошук публікацій в інтернеті. Робота з документами фондів та бібліотечною збіркою Державного архіву Рівненської області. Виконання фотофіксації об'єкту культурної спадщини.
Практичне завдання 2	
2.	Підбір і систематизація інформації щодо структурних частин облікової картки об'єкта культурної спадщини. Візуальне обстеження об'єкту в натурі. Підготовка та оформлення текстових і фіксаційних матеріалів.
Практичне завдання 3	
3.	Підбір і систематизація інформації щодо структурних частин паспорта об'єкта культурної спадщини. Підготовка текстових та графічних матеріалів. Виконання прорисів архівних/обмірних креслень.

7. ЛІТЕРАТУРА

Рекомендована література

Базова

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2002 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
2. Игнаткин И. А. Охрана памятников истории и культуры: справочное пособие. Київ : Вища школа, 1990. 223 с.
3. Андрухов П. Волинська земля. Хроніка, джерела, постаті. Сокаль, 1992. 88 с.
4. Історія української архітектури / Ю.С. Асєєв та ін.; за ред. В.І. Тимофієнка. Київ, 2003. 472 с.
5. Бондарчук Л. Архітектура шкіл на Волині в міжвоєнний період (1921-1939). Каталог. Рівне, 2020. 52 с.
6. Годованюк О. М. Монастирі та храми Волинського краю. Київ, 2004. 76 с.
7. Лесик О.В. Замки та монастирі України. Львів : Світ, 1993. 176 с.
8. Михайлишин О. Палацово-паркові ансамблі Волині II половини XVIII-XIX століть. Київ, 2000. 236 с.
9. Михайлишин О. Архітектура і містобудування Західної Волині 1921-1939. Рівне, 2013. 352 с.
10. Михайлишин О., Луц В. Архітектура міжвоєнного Рівного в документах і публікаціях 1921-1939 років. Рівне, 2020. 96 с.
11. Пам'ятки архітектури та містобудування України : довід. Держ. реєстру нац. культ. Надбання. Київ, 2000. 327 с.
12. Прищєпа О. Вулицями Рівного. Рівне, 2006. 222 с.
13. Ричков П. Архітектор Ян Якуб Бургіньйон. Творча спадщина. Рівне, 2019. 190 с.
14. Ричков П. Товариство Ісуса в Україні. Архітектурно-історична спадщина. Рівне, 2021. 294 с.
15. Ричков П.А., Луц В.Д. Архітектурно-мистецька спадщина князів Острозьких. Київ, 2002. 168 с.
16. Ричков П.А., Луц В.Д. Сакральне мистецтво Володимира-Волинського. Київ, 2004. 192 с.
17. Рычков П.А. Дорогами южной Ровенщины. Москва, 1989. 175 с.
18. Сергій Тимошенко. Повернення. Харків, 2021. 288 с.
19. Шеретюк Р., Стоколос Н. Мистецька спадщина ордену піарів на Волині у дискурсі культурних кодів модерної доби (кінець XVII – перша третина XIX ст.). Рівне, 2022. 270 с.
20. Видання «Архітектурна спадщина України», «архітектурна спадщина Волині» (2008-2020), матеріали наукових, науково-краєзнавчих конференцій та ін.

Допоміжна

1. Аналіз проблем в законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні. Підготовлено експертами Всеукраїнської Мережі ОГС для підтримки громад зі спадщиною під загальною редакцією Кирила Рубановського. Івано-Франківськ, 2018. 158 ст. [Електронна версія] [//https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf](https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf).
2. Культурна спадщина України [//https://www.auc.org.ua/sites/default/files/kulturna_spadshchyna._orenda._pptx.pdf](https://www.auc.org.ua/sites/default/files/kulturna_spadshchyna._orenda._pptx.pdf)
3. Міжнародні засади охорони культурної спадщини. Київ, 2008. 176 с.